

Posudek disertační práce

Autorka práce: Mgr. Marie Sternová

Název práce: Vůdčí osobnosti a lokální kultura v regionech ČR

Místo a rok zpracování: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, katedra kulturologie 2011.

Ve své práci se autorka zaměřila na dva osobité české regiony, na Chodsko a oblast Šumavy. Autorka zde vychází z premisy, že vztah k regionu vytváří na jedné straně rodina a její zázemí, a na druhé straně širší regionální kontext, k jehož formování přispívají ve velké míře elity, resp. vůdčí osobnosti, formující svým vlivem přímo nebo nepřímo názory širší lokální společnosti. V úvodu se vymezuje vůči tvrzení, že vůdčí osobnost je ideologickým nebo vědeckým konstruktem, který se při snaze vyhledat konkrétního představitele elity zpravidla rozpadá. V regionech, které si Marie Sternová vybrala, tyto osobnosti vidí v podobě spisovatelů Jindřicha Šimona Baara pro Chodsko a Karla Klostermanna pro Šumavu. Autorka se v práci pokusila tyto autory představit, analyzovat jejich vazbu na regiony, v nichž se stali významnými ikonami, nebo, jak autorka předesílá, vůdčími osobnostmi, a v závěru práce působení těchto osobností interpretovat, resp. zhodnotit s ohledem na současnost.

Autorka práci pojala originálně. Autory představila jejich dílem, bibliografií a ptá se, jak oni sami si představovali elity, vůdčí osobnosti regionu. Autorka přesvědčivě ukazuje tendenci pracovat se dvěma typy elit, na jedné straně stojí elity intelektuální, na druhé straně elity venkovské. Analýza děl studovaných autorů je vytvořena s nadhledem, s literárněvědnou erudicí. Je jen poněkud škoda, že v případě Baara autorka v rámci citované literatury frekventovaně zohledňuje Putnovu práci (1998), kterou nakonec neuvede do seznamu literatury. Po analýze literární činnosti autorů je další část věnována jejich životu. I zde si Marie Sternová počíná velmi obratně a její výklad je jednoznačně tvořivý.

Další část publikace je věnována sledovaným regionům: Chodsku a Šumavě. Je zcela na místě, že historie je zde zmíněna jen okrajově a hlavní místo zde má reflexe Chodska a Šumavy v dílech dalších českých umělců a kulturních činitelů. Tuto část práce považují za významnou, neboť ukazuje, že autorka si uvědomuje, že sice hovoří o dominantní, vůdčí osobě v regionech, ale že osobností, které tvořily na Chodsku a na Šumavě regionální vědomí, je celá řada. Ostatně už v předchozích kapitolách velmi zajímavě glosuje například pro region Chodska obraz Boženy Němcové v Baarově literárním díle. Chodská a šumavská regionální kultura, které autorka nepřesně označuje jako folklór, je ale celkem pochopitelně podána jen s částečnou znalostí literatury. Na Chodsku i na Šumavě se prováděly pravidelně výzkumy regionální kultury po celé 20. století, které místní zvyklosti relativně přesně popisují. V práci Marie Sternové se reflexe Chodska zastavila v 50. letech 20. století a podobně výklad pro Šumavu je neúplný. Výklad zachování tradiční zejména sváteční kultury na Chodsku do současnosti tím, že bylo v blízkosti železné opony, je zavádějící. Kapitoly o folklóru na Šumavě a na Chodsku ale v práci nehrají význačné místo a daly by se zcela vynechat.

Poslední část práce se nazývá Vnímání vůdčích osobností a lokální kultury v regionech ČR (empirické šetření). Zajímavé na této části práce je, že je metodou zcela odlišná od částí předcházejících. Jedná se o dotazníkové šetření, které bylo uskutečněno mezi studenty 3. ročníků gymnázií a to v Gymnáziu J. Š. Baara v Domažlicích, v Gymnáziu Na Zlaté stezce v Prachaticích a v Gymnáziu Na Zatlance v Praze 5, kde 7 hypotéz a k tomu se vztahujících otázek mělo ukázat, zda vybrané osobnosti fungují jako vůdčí osobnosti v regionu a jak je zde vnímána regionální kultura. Výzkum ukázal, že v daných školách na Šumavě a Chodsku své autory skutečně znají lépe a s jejich dílem jsou lépe identifikováni než v Praze 5. Jak autorka ale sama připouští, jedná se spíše o vzhled do problematiky, nikoli o definitivní závěry.

Jako většina hodnotných a tvořivých prací i tato evokuje celou řadu otázek. První je o obsahu dané práce. Přestože jsou biografické a literární kapitoly o Baarovi a Klostermannovi velice zajímavé, pokud se autorka chtěla dozvědět něco o vůdčích osobnostech v regionu, neměla hledat jinde? Byli Klostermann nebo Baar vůbec kdy vůdčí osobnosti? A kdy člověk přestane být vůdčí osobností? Pokud se budu ptát žáků Gymnázia Jana Keplera v Praze, zda znají Jana Keplera a oni odpoví, že ano, do jaké role to slavného hvězdáře staví? V jakém vztahu pak bude k regionální kultuře? Celý výsledek ankety komplikuje školní výuka a na ni navázaný výběrový soubor. Žáci budou seznámeni, a to i blíže, s dílem kohokoli, jehož znalost bude klasifikována. Pravděpodobně povinně četli Jiráska, Němcovou, Remarquu, Dostojevského a další autory, jejichž tvorba se jim může, nebo nemusí líbit, a kteří z jejich regionu nepocházeli, ale kteří teoreticky mohou psát o mnohém, co je v jejich regionu zasahuje a může je oslovit. Nikoli o krajině a reáliích, ale o lásce, přátelství, zbabělosti, hrabivosti, inteligenci nebo stáří. Je těžké posoudit, co to má společného s lokálními vůdci, ale spíše se jedná o sociální vzory, které působí nadregionálně prostřednictvím nejrůznějších kulturních předloh. Zatímco literární dílo obou sledovaných autorů Marie Sternová velmi dobře zpracovala, je poměrně komplikované teoretické ukotvení práce. Čtenář po prostudování práce zjistí, že se dozvěděl mnoho zajímavého, ale nebude si jist, zda práce odpověděla na otázky, které si kladla za cíl zjišťovat. Pokud by se autorka chtěla otázkám kladeným v úvodu práce dále věnovat, doporučoval bych nyní pokračovat zejména z úhlu pohledu sociální teorie a blíže specifikovat pojem vůdčí osobnosti a problematiku jejího působení v lidských komunitách. Měla by podrobněji argumentovat téma mrtvé vůdčí osobnosti a do jaké míry se dá se sociálním vzorem, který nežije, pracovat jako s aktivním činitelem. Obávám se, že bez toho, abychom uvažovali, kdo jeho odkaz v současnosti aktivně manipuluje, to nejde.

Práce je vysoce zajímavá a prokazuje, že autorka si dokáže formulovat výzkumné otázky, nacházet k jejich zodpovězení relevantní analytické nástroje, tvůrčím způsobem hledat cesty k jejich zodpovězení, uskutečnit empirický výzkum a adekvátně ho vyhodnotit.

Práci doporučuji k obhajobě.

PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.
oponent